

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет менеджменту, адміністрування та права

**Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського
спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін**

ОСНОВИ КРАСНОМОВСТВА В ОСВІТІ

**Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни**

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
015 «Професійна освіта» (аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та харчові технології)**

**Харків
2024**

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін

ОСНОВИ КРАСНОМОВСТВА В ОСВІТІ

Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
015 «Професійна освіта» (аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції та харчові технології)

Затверджено рішенням
Науково-методичної ради
Факультету МАП ДБТУ
Протокол № 1
від 17 вересня 2024 р.

Харків
2024

УДК 378.147:808.5](072)
О-75

Схвалено
на засіданні кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Протокол №1 від 12 вересня 2024 р.

Рецензенти:

С. Г. Корнієнко, д-р. філос. наук, доцент, професор кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

М. Г. Шмельова, канд. філол. наук доцент, доцент кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

О-75 Основи красномовства в освіті : метод. вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми здобуття освіти зі спец. 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології / Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад. Н. Г. Грабар. – Харків : [б. в.], 2024. – 19 с.

Методичні вказівки до проведення семінарських занять з дисципліни «Основи красномовства в освіті» розроблено відповідно до навчальної програми. Видання включає програму та структуру навчальної дисципліни, теми для самостійного засвоєння студентами (з вказуванням літературних джерел), рекомендовану літературу та електронний ресурс, питання для самоконтролю.

Видання призначено здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології.

УДК 378.147:808.5](072)

Відповідальний за випуск: Н. І. Моїсєєва, д-р екон. наук, проф.

© Н. Г. Грабар, укладання, 2024
© ДБТУ, 2024

Зміст

Вступ.....	4
Опис навчальної дисципліни.....	4
Мета навчальної дисципліни.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	5
Теми семінарських занять.....	7
Особливості роботи з джерелами інформації.....	18
Алгоритм підготовки усної доповіді.....	20
Вимоги щодо змісту, обсягу, оформлення реферату	21
Перелік електронних ресурсів.....	23

Вступ

До сучасного фахівця суспільство висуває досить широкий перелік вимог, серед яких велике значення має наявність у випускників певних здібностей та вміння самостійно набувати знання з різних джерел, систематизувати отриману інформацію, оцінювати конкретну політичну ситуацію тощо. Формування такого уміння відбувається протягом усього періоду навчання за допомогою участі студентів у практичних заняттях, виконання контрольних завдань та тестів, написання курсових та випускних кваліфікаційних робіт. При цьому самостійна робота студентів з дисципліни «Основи красномовства в освіті» відіграє важливу роль під час навчального процесу та впливає на подальше становлення студента як кваліфікованого спеціаліста.

Подолання бар'єрів у спілкуванні, впевнене та переконливе володіння публічною мовою, грамотне, вміле проведення ділових розмов та переговорів, презентацій та нарад, здатність до обліку соціокультурних особливостей адресата – найважливіші орієнтири сучасної професійної діяльності, спрямованої на досягнення максимально ефективної співпраці між партнерами по комунікації. Курс дисципліни сприяє розвитку цих важливих складових професійної компетенції випускників Державного біотехнологічного університету, що свідчить про актуальність його освоєння майбутніми фахівцями спеціальності 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології.

Програма курсу «Основи красномовства в освіті» покликана сформулювати теоретичну та методологічну базу для становлення умінь та навичок студентів виступати у професійно значущій сфері.

Основний метод і форма вивчення курсу повідомлення нових знань – лекційний курс та семінарські заняття.

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Основи красномовства в освіті» посідає важливе місце в структурно-логічній схемі підготовки студента і буде корисна майбутнім фахівцям спеціальності 015 «Професійна освіта» Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології.

Головна особливість риторики як навчального предмета у закладі вищої освіти полягає в тому, що вона має соціальні завдання: виховання ритора – гідного члена суспільства, компетентного, з усвідомленою позицією, що пропагує моральні суспільні норми поведінки та прийоми організації мовленнєвих відносин. Запорукою риторики освіти на

сучасному етапі служить збереження наступності класичної і сучасної риторики, педагогічно і практично орієнтованої. Теорія, майстерність та мистецтво красномовства виникло, по суті, як риторична педагогіка, адже софісти, перші теоретики та практики в цій галузі, займалися риторико-педагогічною діяльністю, тобто навчали майстерності красномовства. Отже, риторика, що виникла в Стародавньому Римі та Стародавній Греції як навчальний предмет, і сьогодні повинна мати педагогічно та практично орієнтований характер.

Найважливіше завдання предмета «Основи красномовства в освіті» полягає в тому, щоб забезпечити розуміння студентами основних елементів процесу мовного спілкування та формування вмінь та навичок, необхідних для ефективної мовної поведінки у будь-яких мовних ситуаціях.

Мета навчальної дисципліни

Мета лекційного навчального курсу та семінарських занять – розвиток у студентів умінь підготовки публічного виступу, його аудиторного виконання, аналізу, оцінки та корекції своїх та чужих професійно орієнтованих інформаційно-аргументативних висловлювань. Предметом вивчення навчальної дисципліни є творча, духовна спадщина митців красномовства, ораторська майстерність промовців античності та сучасності.

Програма навчальної дисципліни

Модуль I. ОСНОВИ КРАСНОМОВСТВА ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА. ІСТОРІЯ РИТОРИКИ. АНТИЧНА РИТОРИКА. ВІТЧИЗНЯНА РИТОРИКА

Тема 1. *Вступ до риторики.*

Тема 2. *Історія риторики. Антична риторика. Риторика Стародавнього Риму.*

Тема 3. *Вітчизняна риторика.*

Тема 4. *Закони риторики.*

Тема 5. *Диспозиція. Індуктивний та дедуктивний методи в риторичі.*

Тема 6. *Доказ в публічному виступі. Аргументація. Теза.*

Тема 7. *Аналогічна аргументація.*

Модуль II. КУЛЬТУРА ТА ТЕХНІКА МОВЛЕННЯ

Тема 8. *Елокуція. Метафора. Метонімія.*

- Тема 9. *Риторичне запитання.*
 Тема 10. *Антономазія. Персоніфікація.*
 Тема 11. *Тавтологія. Парцеляція.*
 Тема 12. *Акція. Інтонавання. Образ оратора.*
 Тема 13. *Види красномовства 1 лекція*
 Тема 14. *Види красномовства 2 лекція*
 Тема 15. *Гомілетика.*

Структура навчальної дисципліни

Обсяг курсу – 4 кредити (ECTS): 30 годин лекції, 30 годин – практичні заняття, 60 годин – самостійна робота, екзамен.

Форма навчання	Кредитні модулі	Всього		Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація
		кредитів	годин	лекції	семінарські заняття	Індивід. завдання	
<i>Денна</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>120</i>	<i>30</i>	<i>30</i>	<i>Реферат, презентація</i>	<i>екзамен</i>

Теми семінарських занять

Семінарське заняття 1. *Вступ до риторики.*

Мета заняття: З'ясувати мету, завдання, структура курсу. Комплексність риторики як науки, її здатність інтегрувати в собі матеріал інших наук. Ораторське мистецтво як наука про красномовство. З'ясувати про зв'язок риторики з іншими науками (психологією, лінгвістикою, літературознавством (поетикою), етикою, педагогікою).

Питання:

1. Навчальна дисципліна «Основи красномовства в освіті»: предмет, мета, завдання.
2. Визначні промовці про гуманістичне спрямування ораторського мистецтва.
3. Функції мистецького слова в житті людини та суспільства. Мова та мовлення.
4. Взаємозв'язок навчальної дисципліни з іншими науками. Своєрідність мистецтва слова.
5. Характеристика основних розділів і понять класичної риторики.
6. Чим риторика відрізняється від інших наук?

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

- «Основи красномовства – наука про ораторське мистецтво»;
- «Красномовство як вид мистецтва»;
- «Дотримання нормативного та етичного аспекту культури мовлення – необхідна умова професійного успіху та фахового зростання»;
- «Мова є найкоштовнішим скарбом людей»»(Гесіод)

Література:

1. Вандишев В.М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навч. посібник / В.М. Вандишев. – К.: Кондор, 2006.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ

"Перун", 2004.

3. Колотілова Н.А. Риторика. Навч. посібник / Н.А. Колотілова. – К.: Центр учбової літератури, 2007.

4. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.

5. Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Семінарське заняття 2. *Історія риторики. Антична риторика. Риторика Стародавнього Риму.*

Мета заняття: Розглянути розвиток красномовства за часів Давньої Греції. Розвиток красномовства в Стародавньому Римі. Сформувані уявлення про грецьку та римську школу красномовства, досягнення античного мистецтва красномовства, видатних античних риторів; висловлювати власну точку зору щодо відомих висловів риторів античності.

Питання:

1. Аристотель і Цицерон про роди (типи) промов. Співвідношення етичних категорій з видами промов. Як Аристотель визначає риторіку?
2. Виникнення академічного красномовства та його особливості на учасному етапі.
3. Виникнення та особливості розвитку промов епідейктичного (урочистого) красномовства.
4. Видатний оратор Гай Юлій Цезар – засновник Римської імперії.
5. Риторика в Римській імперії. Педагогічна риторика Квінтіліана.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Розвиток практичного красномовства в країнах Стародавнього світу.
2. Жанрова специфіка красномовства на зорі розвитку людства.

3. Видатні митці слова Стародавнього Риму.
4. Культ живого Слова у Стародавній Греції.
5. Горгій та Ісократ - давньогрецькі майстри красномовства.
6. Розвиток академічного красномовства у Стародавній Греції.
7. Майстри ораторського мистецтва у Стародавній Греції.
8. Мій улюблений ритор античності.
9. Політичне красномовство Риму.

Література:

1. Афанасьєва Л.І. Основи красномовства: Навчально-методичний посібник. – Вид. 3-є, доп. і переробл. – Кіровоград, 2014. – 108 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. – К., 2014. – 342 с.
3. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2016.
4. Грицаєнко Л.М. Основи красномовства: навчальний посібник / Л.М. Грицаєнко. – К: КНУТД, 2013. – 244 с.
5. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 247 с.

Семінарське заняття 3. Вітчизняна риторика.

Мета заняття: Надати студентам теоретичні відомості про розвиток вітчизняної риторики: внесок І.Вишенського, Г.Сковороди, Ф.Прокоповича у формуванні риторичної традиції та важливе місце Києво-Могилянської академії в розвитку красномовства.

Питання:

1. Загальна характеристика вітчизняного красномовства.
2. Мовотворчість Івана Вишенського.
3. Мовна спадщина Григорія Сковороди.
4. Риторика в Києво-Могилянській академії.
5. Феофан Прокопович – найвидатніший ритор і український оратор кінця XVII – початку XVIII ст.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Феофан Прокопович про дидактичну роль похвального красномовства;
2. Видатні ритори Києво-могилянської академії.
3. Ораторське мистецтво кобзарів.

4. Політичне, військове та дипломатичне красномовство Богдана Хмельницького.
5. Г.С. Сковорода – філософ, проповідник, письменник, педагог.
6. Перше українське Відродження.
7. «Школа красномовства» Т. Г. Шевченка.
8. Т.Г. Шевченко – виразник дум і прагнень українського народу.
9. Роль красномовства в духовному відродженні українського народу.

Література:

- 1.Абрамович С.Д. Риторика / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова. – Львів: Світ, 2011.
3. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2016.
4. Грицаєнко Л.М. Основи красномовства: навчальний посібник / Л.М. Грицаєнко. – К: КНУТД, 2013. – 244 с.
5. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 247 с.

Семінарське заняття 4. Закони риторики.

Мета заняття: Дати основні характерні риси законів риторики. З'ясувати сутність і компоненти поняття риторична формула, систему законів риторики в організації мисленнево-мовленневої діяльності та управління нею; вимоги мовленнєвого закону до сучасного оратора.

Питання:

1. Концептуальний закон риторики.
2. Закон моделювання аудиторії.
3. Стратегічний закон.
4. Тактичний закон риторики.
5. Мовленнєвий закон.
6. Закон ефективної комунікації.
7. Системно-аналітичний риторичний закон.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Поясніть сутність риторичних законів.
2. Закони риторики. Загальна характеристика.
3. Сутність концептуального закону.
4. Сутність закону моделювання аудиторії.
5. Сутність стратегічного закону.
6. Сутність тактичного закону.
7. Сутність мовленнєвого закону. Комунікативні якості мовлення.
8. Сутність закону ефективної комунікації.
9. Сутність системно-аналітичного закону.

10. Логічні основи риторики: закони логіки.

Література:

1. Абрамович С.Д. Риторика / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова. – Львів: Світ, 2011.
2. Грицаєнко Л.М. Основи красномовства: навчальний посібник / Л.М. Грицаєнко. – К: КНУТД, 2013. – 244 с.
3. Колотілова Н.А. Риторика. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2017.
4. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Основи красномовства : [навч. посіб.]. Вінниця: Документ Принт, 2017. 112 с

Семінарське заняття 5. Диспозиція. Індуктивний та дедуктивний методи в риторичі.

Мета заняття: Розглянути основні риси поняття диспозиція (частина риторичного канону). З'ясувати у чому сутність і взаємозв'язок індуктивного та дедуктивного методів в риторичі.

Питання:

1. Прийоми диспозиції
2. Достовірність висновків дедуктивного умовиводу
3. Дедуктивний метод Ф. Бекона
4. Роль дедуктивного умовиводу в пізнанні і практиці.
5. Взаємозв'язок дедуктивного та індуктивних умовиводів, їх роль в пізнанні і практиці.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему

1. Дедуктивний, індуктивний умовиводи та умовивід за аналогією.
2. Роль умовиводу в пізнанні і практиці.
3. Дедуктивні умовиводи. Визначення дедуктивного умовиводу.
4. Дедукція як умовивід від загального до часткового.

Література:

1. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2016.
2. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016.
3. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
4. Ораторське мистецтво : підручник / за ред.: М. П. Требін, Г. П. Клімова. – 2-е вид. – Харків : Право, 2015. – 208 с.

Семінарське заняття 6. Доказ в публічному виступі. Аргументація. Теза.

Мета заняття: Ознайомити студентів з вищезазначеною темою, сприяти

міцному засвоєнню знань; усвідомленню видів, форм і прийомів мислення; сформуванню уявлення про аргументацію. Аргументи – це усе те, що може підтвердити тезу.

Питання:

1. Цілі мовного впливу.
2. Як необхідно добирати аргументи? Охарактеризуйте їх типи.
3. Доказ у публічному виступі
4. Підготовка виступу.
5. Презентація як форма публічного виступу
6. Принципи і засоби ведення полеміки

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Що таке доведення і спростування?
2. Що таке алгоритм, як він складається?
3. Що означає робота за аналогією?
4. З якою метою відбувається висунення гіпотези?

Література:

1. Грицаєнко Л.М. Основи красномовства: навчальний посібник / Л.М. Грицаєнко. – К: КНУТД, 2013. – 244 с.
2. Когут О.І. Основи ораторського мистецтва: практикум. – Терно- піль: Астон, 2015.
3. Колотілова Н.А. Риторика. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2017.
4. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Основи красномовства : [навч. посіб.]. Вінниця: Документ Принт, 2017. 112 с.
5. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навч. посіб. / Г. М. Сагач. – К.: Вид-во “Зоря”, 2003. – 255 с.

Семінарське заняття 7. Аналогічна аргументація.

Мета заняття: Розглянути основні положення теми: Поняття про аргументацію. Типи аргументацій. Аргументація як обґрунтування певного положення на підставі використання інших положень. Структура аргументації: теза, аргументи, демонстрація. З'ясувати, що в основі аргументації лежить складна логічна операція, що є ланцюжком або комбінацією суджень як елементів доказу.

Питання:

1. Аналогічна аргументація.
2. Демонстрація.
3. Логічні помилки.
4. Аргументація в діловому спілкуванні

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Взаємодія оратора та аудиторії
2. Види аргументації.
3. Доказова і недоказова аргументація.
4. Аргументація як особливий вид комунікації.
5. Комунікативно-прагматичний контекст аргументації.

Література:

1. Абрамович С.Д. Риторика / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова. – Львів: Світ, 2011.
2. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність : Монографія. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2016.
3. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. – Львів: Видав-ництво Львівської політехніки, 2016.
4. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
5. Ораторське мистецтво : підручник / за ред.: М. П. Требін, Г. П. Клімова. – 2-е вид. – Харків : Право, 2015. – 208 с.

Розділ 2. Культура та техніка мовлення

Семінарське заняття 8. *Елокуція. Метафора. Метонімія.*

Мета заняття: Розглянути засоби виразності як спеціальні художньо-риторичні прийоми, лексичні та граматичні засоби мови, що привертають увагу до висловлення. Вони використовуються для надання мови експресії, емоційності, наочності, роблять її більш цікавою і переконливою.

Питання:

1. Метафора. Її види та роль.
2. Теорія риторики. Інвенція. Диспозиція. Елокуція
3. Поняття тропів і фігур та критерії їх виділення й розрізнення.
4. Види тропів і їх використання у публічних промовах.
5. Характеристика основних фігур. Роль і місце фігур у промові. Специфіка їх використання.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

6. Історія публічного виступу як комунікативної практики
7. Вербальні й невербальні засоби спілкування у професійній діяльності педагога. Гендерні аспекти спілкування.
8. Діалектична єдність красномовства і педагогічної майстерності.
9. Комунікативні ознаки культури мовлення.

Література:

1. Когут О.І. Основи ораторського мистецтва: практикум. – Терно- піль: Астон, 2015.

2. Колотілова Н.А. Риторика. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2017.
3. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 247 с.
4. Спанатій Л.С. Риторика: Навч. посібн. / Л.С. Спанатій. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2018.
5. Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Семінарське заняття 9. Риторичне запитання.

Мета заняття: Розглянути види риторичних запитань. Риторичне питання як одна з риторичних фігур. Це дуже давня риторична фігура, відома ще з часів античної риторики. За лексико-граматичним вираженням вона не відрізняється від звичайного запитання.

Питання:

1. Головні особливості ораторського мистецтва.
2. Риторичні фігури.
3. Специфіка риторичного запитання

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Риторичні фігури: риторичне запитання, риторичне звертання.
2. Риторичний оклик.
3. Риторичне порівняння

Література:

1. Грицаєнко Л.М. Основи красномовства: навчальний посібник / Л.М. Грицаєнко. – К: КНУТД, 2013. – 244 с.
2. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: [навчальний посібник для ВНЗ] / О. В. Кубрак. Суми: Університетська книга, 2019. 222 с.
3. Куньч З, Городиловська Г., Шмілик І. Риторика : [навчальний посібник для ВНЗ] / З. Куньч, Г. Городиловська, І. Шмілик. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 496 с.
4. Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Семінарське заняття 10. Антономазія. Персоніфікація.

Мета заняття: Розглянути дефініцію понять: антономазію, персоніфікація. Зазначити про антономазію як мовну і мовленнєву категорію, розглянути її співвідношення з категоріями «мова», «мовлення» та визначити її роль у вираженні авторської мови

Питання:

1. Антономазія як образний засіб вираження авторської мови

2. Антономазійне ім'я у художньому творі
3. Як відрізнити метафору від персоніфікації
4. Персоніфікація в літературі

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Персоніфікація у віршах.
2. Карикатурні національні персоніфікації початку ХІХ ст.
3. Персоніфікація в засобах масової комунікації та інтернеті
4. Види антономазії.
5. Персоніфікація як художній засіб.

Література:

1. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: [навчальний посібник для ВНЗ] / О. В. Кубрак. Суми: Університетська книга, 2019. 222 с.
2. Куньч З, Городиловська Г., Шмілик І. Риторика : [навчальний посібник для ВНЗ] / З. Куньч, Г. Городиловська, І. Шмілик. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 496 с.
3. Кушнір Р. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи [нав.пос.] / Р. Кушнір. Дрогобич: Коло, 2019. 258 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Риторика: [навчальний посібн. /Г.С.Онуфрієнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2021. 624 с.
5. Судець Н. А. Роль антономазії у ранніх поетичних текстах І. Франка і Я. Каспровича // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2014. Вип. 36. С. 263–266.

Семінарське заняття 11. *Тавтологія. Парцеляція.*

Мета заняття: Зазначити про важливу роль редагування власних висловлювань, звернути увагу на аналіз й усунення мовних і мовленнєвих помилок. У практичній мові тавтологія є небажаним явищем. Вона може створювати враження безпорадності, одноманітності мовлення. Проте в художньому мовленні, якщо тавтологія має ідейно-естетичну мотивацію, вона стає виразною стилістемою. Парцеляція є найпоширенішою в сучасному українському синтаксисі.

Питання:

1. Що означають парцельовані конструкції?
2. Мовна парцеляція синтаксичної структури
3. Види лексичних помилок.
4. Парцеляція як один із прийомів експресивного синтаксису
5. Тавтологія в літературі.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Основні типи парцельованих конструкцій
2. Парцельовані конструкції

3. Приклади тавтології
4. Парцельовані структури в мові газет

Література:

1. Абрамович С. Риторика та гомілетика: Навч. посібник для студ. теологічних, філософ. і філол. фак. унів / Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута, 1995. 170 с.
2. Вандишев В.М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навч. посіб. К.: Кондор, 2003. –264 с.
3. Кушнір Р. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи [нав.пос.] / Р. Кушнір. Дрогобич: Коло, 2019. 258 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Риторика: [навчальний посібн. /Г.С.Онуфрієнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2021. 624 с.

Семінарське заняття 12. Акція. Інтонавання. Образ оратора.

Мета заняття: Розглянути основні етапи ораторської дії. Виявити загальних ознак мовної культури та елементів художності мовлення. Розкрити образ оратора.

Питання:

1. Образ оратора.
2. Поняття риторичного ідеалу.
3. Образ аудиторії
4. Загальнопсихологічні вимоги до оратора.
5. Образ та особистість оратора – політика.
6. Оратор-чоловік, оратор-жінка; вимоги аудиторії до оратора. 7.
7. Індивідуальний ораторський стиль.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему:

1. Акція як завершальний етап реалізації риторичної мети.
2. Шляхи подолання страху перед аудиторією
3. Риторичні портрети ораторів від давнини до сучасності.
4. Сучасні постаті ораторів.
5. Правила спілкування для оратора і слухача: спільне і специфічне
6. Значення інтонавання

Література:

1. Кушнір Р. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи [нав.пос.] / Р. Кушнір. Дрогобич: Коло, 2019. 258 с.
2. Кавера Н. В. Практикум з риторики: [навчальний посібник для ВНЗ] / Н. В. Кавера. К.: Кондор, 2021. 178 с.
3. Кеннеді Г. Домовлятися завжди. Як досягти максимуму в будь-яких перемовинах [перекл. Тетяни Микитюк]. Київ: Прогрес, 2020. 234 с.
4. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування: [навчальний посібник для ВНЗ] / О. В. Кубрак. Суми: Університетська книга, 2019. 222 с.

5.Онуфрієнко Г. С. Риторика: [навчальний посібн. /Г.С.Онуфрієнко. – К. : Центр навчальної літератури, 2021. 624 с.

Семінарське заняття 13. Види красномовства 1 лекція

Мета заняття: Розглянути основні види красномовства. Красномовство як ораторський талант. Ораторське мистецтво – високий рівень майстерності публічного виступу, якісна характеристика ораторської мови, вправне володіння живим словом

Питання:

- 1.Ораторське мистецтво як наука про красномовство.
2. Види красномовства та сфери його застосування.
- 3.Красномовство як ораторський талант.
4. Сфери застосування ораторського слова.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему

1. Ораторське мистецтво як наука про красномовство.
- 2.Функції, предмет, закони ораторського мистецтва.
3. Види красномовства та сфери його застосування
4. Міфологія красномовства
- 5.Взаємодія оратора та аудиторії

Література:

1. Вандишев В.М. Риторика: екскурсія в історію вчень і понять: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 264 с.
2. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 311 с. 12
3. Ораторське мистецтво: навч. посіб. / за ред. Н.О. Осипової. Хорків: Одісей, 2007. 144 с.
- Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Семінарське заняття 14. Види красномовства 2 лекція

Мета заняття: Зазначити про фахову майстерність, професійна компетентність майбутнього педагога через оволодіння комунікативною складовою – словом. Формування комунікативної компетентності є важливою складовою професіограми викладача.

Питання:

- 1.Сутність та проблеми взаємодії оратора та аудиторії.
2. Об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії
- 3.Стратегія і тактика оратора
- 4.Зовнішній вигляд оратора.
- 5.Розвиток нових видів (жанрів) ораторського мистецтва в сучасних засобах

масової інформації.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему

1. Мова є найкоштовнішим скарбом людей (Гесіод).
2. Найпоширеніші види красномовства у сучасному світі.
3. Розвиток нових видів (жанрів) ораторського мистецтва в сучасних засобах масової інформації.
4. Педагогічне красномовства.
5. Головні риси академічного красномовства.

Література:

1. Вандишев В.М. Риторика: екскурсія в історію вчень і понять: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 264 с.
2. Грицаєнко Л.М. Основи красномовства: навчальний посібник / Л.М. Грицаєнко. – К: КНУТД, 2013. – 244 с.
3. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 311 с. 12
4. Ораторське мистецтво: навч. посіб. / за ред. Н.О. Осипової. Хорків: Одіссей, 2007. 144 с.
5. Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Семінарське заняття 15. Гомілетика.

Мета заняття: Подати студентам основні відомості про становлення та історичний розвиток духовного красномовства. Розглянути феномен християнської етики. Релігійне красномовство: основні аспекти, тенденції.

Питання:

1. «Ораторське мистецтво представників ранньої патристики»;
2. «Іоанн Златоуст – неперевершений проповідник і літератор, видатний представник патристики IVст.
3. Проповідь-гомілія – найбільш масовий жанр в епоху Середньовіччя»;
4. Християнське красномовство епохи Середньовіччя.

Скласти план і підготувати наукове повідомлення (до 10 хв.) на тему

1. Пояснити, як християнство вплинуло на жанровий розвиток красномовства. Охарактеризувати перших проповідників-християн.
2. Прокоментувати, чому середньовічна культура в Європі формується у руслі гомілетичного красномовства.

3. Що таке гомілетика? Гомілія? Гомілет?

4. С п е ц и ф і к а ц е р к о в н о г о
(г о м і л е т и ч н о г о) к р а с н о м о в с т в а .
К о н ф е с і й н и й
с т и л ь .

Література:

1. Абрамович С. Риторика та гомілетика: Навч. посібник для студ. теологічних, філософ. і філол. фак. унів / Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Рута, 1995. 170 с.
2. Вандишев В.М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навч. посіб. К.: Кондор, 2003. 264 с.
3. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
4. Спанатій Л.С. Риторика: Навч. посібн. / Л.С. Спанатій. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2018.
5. Теслюк В.М. Основи красномовства : навчальний посібник. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 282 с.

Особливості роботи з джерелами інформації

В процесі освоєння нових сфер знань необхідно вивчати літературу, яка дає відповіді на питання пов'язані з вивченням матеріалу або науковим пошуком.

Перш за все при роботі з літературними джерелами необхідно навчитися працювати з бібліографією. Бібліографія - перелік різних інформаційних документів із вказівкою таких даних: прізвище й ініціали автора, назва джерела, місце видання, видавництво, рік видання, обсяг джерела в сторінках. На основі бібліографії ви можете відповісти на ряд суттєвих питань:

- Що варто прочитати?
- Які дослідження даної теми вже проведені?
- Які вчені працюють у даній області знань?

У якій послідовності читати? Для відповіді на це запитання слід користуватись принципом: «від простого - до складного, від загального - до конкретного».

Домогтися розуміння складного наукового тексту можна використовуючи такі прийоми:

- викласти текст у тезовій формі;
- розсікти важкий фрагмент на логічні частини;
- скласти схему взаємозв'язку частин тексту;

- розмітити текст кольоровими маркерами;
- переказати хід думок автора іншій особі.

Запис прочитаного робиться зазвичай у кількох стандартних формах – анотація, виписка, конспект, наукове реферування, науковий огляд.

Анотація – це коротка характеристика друкованого твору з погляду змісту, призначення, форми й інших особливостей. Рекомендації по написанні анотації:

- передати відношення автора анотації до матеріалу;
- відзначити мету, практичну цінність роботи.

Виписка – короткий або повний зміст окремих фрагментів (глав, сторінок) інформації. Рекомендації по оформленні виписок:

- точно вказувати реквізити джерела;
- робити на одній стороні аркуша;
- робити на картках або у файлах;
- систематизувати відповідно до плану дослідження;
- завести окремі папки по розділах дослідження.

Конспект - стислий виклад основних ідей матеріалу, що досліджується, найістотнішої його інформації. Рекомендації:

- текст передавати своїми словами;
- головне - виділити раціональне зерно;
- передбачити поповнення тексту (новим матеріалом, своїми пропозиціями, аналізом);
- писати на одній стороні аркуша.

Алгоритм підготовки усної доповіді

Доповідь – це прилюдне повідомлення на певну тему. Доповідь – один із найпоширеніших жанрів (форм) усного висловлювання. Учені зазначають, що доповідь може бути: 1) політичною; 2) діловою; 3) звітною; 4) науковою.

Найпоширенішою є така структура доповіді: вступ, основна частина, висновок. У вступі потрібно визначити тему доповіді, причини її вибору, вказати актуальність проблеми, її значення, сформулювати мету доповіді, викласти історію питання. В основній частині — подати характеристику проблеми (виділити основний аспект проблеми, а потім — основні положення, які детально і послідовно проаналізувати). Висновки мають бути чіткими, лаконічними. Рекомендується повторити основну думку, а потім підсумувати найбільш важливі положення.

Підготовку до виголошення доповіді почніть заздалегідь: продумайте структуру, зміст, зробіть помітки.

Складіть план доповіді, доберіть приклади, опрацюйте літературу з даної теми.

Часто в науці думки авторів розходяться щодо певної проблеми. Узагальніть це у вигляді схеми, таблиці, класифікації тощо. Укажіть свою думку з цього приводу.

Напишіть текст. Спробуйте виголосити доповідь наодинці, перевірте наголошування деяких слів, уточніть значення незнайомих слів.

Якщо головуючий не надасть стислої інформації про вас і тему вашої доповіді, зробіть це самі.

Вимоги щодо змісту, обсягу, оформлення реферату

Загальні вимоги:

1. Достатній теоретичний рівень. Необхідно розкрити тему, використовуючи підходи та наукові знання, загальновідомі в науковому дискурсі. Крім того, необхідно у повному обсязі розкрити основні поняття і терміни, що стосуються проблеми реферативної роботи, користуючись понятійно-категоріальним апаратом, складеним у межах курсу «Філософія».

2. Дослідницький характер. Робота повинна містити: достатню кількість джерел (книг, статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів; систематизацію та аналіз різних думок і підходів, сформовану на цій основі власної точки зору; порівняння теоретичних поглядів різних вчень, розробку висновків, рекомендацій.

3. Грамотність оформлення. Робота не повинна містити граматичних і стилістичних помилок. Студент має дотримуватися правил цитування, оформлення зносок, списку літератури, що забезпечує розвиток культури оформлення наукових знань, необхідних для подальшої наукової і практичної діяльності.

4. Творчість і новаторство. У роботі належним чином має бути викладена власна точка зору студента, його висновки на основі досліджуваних ним концепцій. Студент має показати логіку переходу від концепцій, прийнятих у суспільстві, до власної нової позиції, яка має творчий характер і не є скопійованим матеріалом.

Зміст реферату (список рекомендованих тем):

1. Риторика в античності, закономірності виникнення та розвитку.
2. Софістика, її історія та теоретичні засади.
3. Антична риторика.
4. Цицерон. Біографічні дані та риторична спадщина.
5. Поняття риторичного ідеалу.
6. Педагогічна риторика.

7. Софістичні методи переконання в сучасному політичному красномовстві.
8. Сократ. Метод маевтики Сократа.
9. Демосфен і його принципи роботи над текстом публічного виступу.
10. Арістотель. Біографічні відомості та наукова спадщина.
11. Ораторське мистецтво в Давньому Римі: значення та особливості розвитку.
12. Витоки церковно-богословського красномовства.
13. Гомілетика та її видатні представники періоду раннього християнства.
14. Риторична діяльність в Київській Русі. Іларіон Київський.
15. Ф.Прокопович – класик української риторичної науки.
16. Братські школи, їхня роль в історії української культури та становленні вітчизняної риторики. Києво-Могилянська Академія.
17. Діалог та його різновиди: спір, дискусія, полеміка, бесіда, нарада.
18. Політичні дискусія як вид спору.
19. Політичні дебати як різновид полеміки.
20. Мета та способи діалогізації усного виступу.
21. Суспільно-політичне красномовство, його види.
22. Академічне і лекційно-пропагандистське красномовство.
23. Соціально-побутове та торговельне красномовство.
24. Історія еристики як науки про спір.
25. Види запитань.
26. Психологічні типи мовців.
27. Порівняльний аналіз усного та письмового викладу.
28. Цитати, їхня роль та способи використання в промові.
29. Форми підготовки промови.
30. Композиція промови. Структура доведення.
31. Поняття аргументу та його види. Система аргументації в суспільно-політичній промові.
32. Риторичні стилістичні засоби. Тропи та їх види.
33. Вимоги до усного публічного виступу.

Оформлення реферату (обсяг, вимоги щодо кількості одиниць використаної літератури) :

Реферат виконують у науковому стилі мовлення в безособовій формі (розглянуто, доведено, наведено, запропоновано і т. д.). Обсяг повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть тематики та містити всі необхідні структурні елементи. Рекомендовано не менше 10 та не більше 20 сторінок.

Текст реферативної роботи викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4(210 x 297). Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання - "За шириною"; міжрядковий інтервал "Полуторний" (1,5 Lines); абзацний відступ – п'ять знаків (1,25 см);

верхнє і нижнє поле – 2 см., лїве – 3 см, праве – 1 см. Абзацний вїдступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см).

Скорочення слів та словосполучень мають вїдповїдати чинним стандартам з бїблїотечної та видавничої справи (наприклад: Мїністерство внутрїшніх справ України (далї – МВС).

Роздїли та пїдроздїли мають мїстити заголовки, якї належить точно вїдтворювати у змїсті. Заголовки роздїлів, як правило, розмїщують посерединї рядка. Назви роздїлів друкують великими лїтерами без роздїлових знаків у кїнці, без пїдкреслень. Заголовки роздїлів слїд починати з належного вїдступу.

Структура реферату:

- титульна сторїнка (має мїстити: назву профїльного мїністерства, назву вищого навчального закладу, назву кафедри, теми, прїзвище, їм'я, по батьковї автора, факультет на якому студент навчається, прїзвище, їм'я, по батьковї викладача);
- змїст реферату;
- вступ (обґрунтувати актуальнїсть дослїдження);
- основна частина;
- висновки і рекомендацїї;
- список використаної лїтератури (за останнїми вимогами ВАК України). Рекомендована кїлькїсть джерел: не менше 10 та не бїльше 20.

Перелїк електронних ресурсїв

Бїблїотека їм. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Бїблїотека їм. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>

Бїблїотека ДБТУ. URL: <https://library.khntusg.com.ua/>

Електронна бїблїотека. URL: <http://lib.meta.ua/>

Студентська електронна бїблїотека URL: <http://www.lib.ua-ru.net/studentu5.com/index.php?work=679>

http://www.referatcentral.org.ua/procedure_load.php?id=254

<http://www.ukrlit.vn.ua/article/990.html>

Навчальне видання

ОСНОВИ КРАСНОМОВСТВА В ОСВІТІ

Методичні вказівки
до проведення семінарських занять з дисципліни

Автор-укладач
Грабар Наталя Григорівна

Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. _.
Тираж ___ пр.
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, 61002, вул. Алчевських, 44